

Впливи бойківського говору в проповідях о. А. Полянського.

Неодно ще скривають наші бойківські гори, що цікаве було - б для людей науки. Нераз дещо з цього дістанеться до музею, де його забезпечено перед знищенням, і воно найде вкінці свого дослідника. Одною з таких цінних речей є рукопис, що достався до архіву музею „Бойківщина“. Є це проповіді о. А. Полянського, які я на прохання Управи згаданого музею переглянув і подаю мої завваги.

Найбільше в збірці є проповіді з 1845 р., дещо з 1846, найменше з 1847, до цього три в брульйоні з пізніших літ і дві в польській мові. Вони писані польською абеткою, що їй заступаю гражданкою. Вже тут треба сказати, що історик нашого проповідництва й історик літератури мусять зупинитися біля них. Маючи на увазі тодішні умовини й тодішнє освітнє виховання священиків, годиться замітити, що ці проповіді є писані незгіршою народньою мовою, а ще й слід зазначити, що розсипані тут сутні прикмети бойківського говору, чого не стрічаємо в ніяких інших проповідях. Живі чинники й складності нашої сутті, нашої душі, силоміць продираються крізь усякі чужинні наверхствування й промощують собі належне місце в цих проповідях. Вже саме це надає їм важливої помітності. Щоб не бути голословним, наведу тут деякі з цих „бойкізмів“, держачись при цьому порядку, в якому я находив відповідні слова, чи форми. —

„Вже го тут неє“. „Ним покоже“ - їм.... „500 людем“.
„Тамой“. „Передже“. „Фарісей войшов“. „При дверіх і за дверми“. „Мав дуже доброго Вітця (отіць)“. „Рядитися й газдовати“. „О ніт!“ „Отогди“. „Межди народом людзким“.
„Прецік“. „Треба бити милосерним“. „Никто не знав“. „Над розкрижованим Спасительом плакали“. „Всяди“. „Часто ся притрафят“. „Навиджає“. „Поверне здоровя“. „Николи“. „Ничим сут всі добра“. Няй ся сам себе вирече“. „В нивеч ся оберне“. „Умерети“. „На нич му ся не придаст“. „Ничим будет“. „Музики, бесіди, напої міцні і горячі мотузя“. „Кольколи“. „Кади їхав“. „Милість ку Богу“. „Днеська“. „Ісус по-

відат“. „Бог допушав нищастя, огонь, воду і інші випадки“.
„Преорює кавалок чужого поля“. „Возьме міць над ним“.
„Запират уши на його молитву“. „Втоди“. „Прозрів і видів“.
„Отвират ся умисл“. „Затігают гріхи“. „Для браку челядника діти ваші мусять пастушити“.
„Молитва припоминає нам Бога“.
„Ни скрухи, ни жалю, ни уфности“.
„Сам Бог взиват нас до молитви“.
„50-го дне по Пасці“.
„Ни все“.
„Добрі ся тому прислухувати“.
„Добрі чинити“.
„Знав добрі наперед“.
„Днеськи“.
„Притлумят“.
„Того ся і я виреку“.
„На памяті“.
„Нигда“.
„Варуймо ся кривди ближнього“.
„Вітцьом нашим“.
„Годин того“.
„Смерть крижова“.
„Тамтот“.
„Носят прокляцтво“.
„Сут газдове і газдині“.
„Чи гідним, чи ніт способом“.
„А цисар наш“.
„Ани єдної риби не зімали“.
„Яков мірков мірите, таков буде вам відмірене“.
„Ни досить“.
„Нинависти“.
„Ни метайте на них клятву“.
„Тот няй ся не сподіє потіхи дітей своїх“.
„На ничим не дознає потреби і тісноти“.
„Дав нам дожджи“.
„Ани орють, ани сіють“.
„Никому нич не украде... никого не забє... ани нич“.
„Насуват“.
„Укриват“.
„Всього злого ся варуйте“.

Цих кілька прикладів із різних ділянок граматики я вибрав на те, щоб звернути увагу охотним на цей цінний для історичної діалектології пам'ятник бойківського говору та заохотити до докладнішого його опрацювання. — Наприкінці хочу ще подати зразки гострого малюнку з пізнішої брульйонної проповіді на Преображення Господнє, що неодно вияснить якнайліпше. Навчаючи про прикмети віри, ілюструє їх оцими прикладами: „Люди просили ксєндза, аби з ними пойшов в царину, в поле Добре. Ксєндз одправив Службу Божу на тоту інтенцію, аби Бог уродив збіжа і аби охоронив од фалі, бурі, граду. По Набоженстві пойшли з процесийов в поле і кс. місцями читав Евангелиє — як так ішли, кс. виділ єдного чоловіка, же он мав книжочку і все там заглядав — а як кс. читав Евангелиє, тогди он свойов паличков на всі боки махав і обертався. Кс. нич не мовив, мислив, же то який несполна розуму чоловік - аж повернувши з поля до Церкви, ксєндз питаєся дяка, що то за єден той чоловік, а он каже, то хмарник, що уміє хмари розганяти. Поміркуйте же собі добрі люди, що варт біла в тих людей віра?“

Жалко, що досі ніхто не віднайшов книжочок оцих хмарників!

„Люде будуються, просят ксєндза на завязанки. Кс. од-правит Службу Божу і прийде на пляц і ведля обряду освя-тит воду і зробит завязанки...., але що люде робят еше, ото скоро ксєндз піде до дому, а газда спроваджує ворожилю, би он ворожив ліпше, як ксєндз“.

„Люди святкують Неділю або Свято Урочисте. Та то до-бре, треба святкувати. А як же то многі люди святкують: єдні ідуть до міста, там несуть гдешо на продаж, другі ідуть дешо купувати, інні везуть до міста або дрива, або сіно, або най-маються у жидів, та везуть їх, інні мелють в жорнах, інні ко-пають бульбу в Неділю і Свято, альбо вяжуть снопи, або ру-бають дрива, або і молотять — одже ж, що таке святкування варта? Нич не варта“.

„Люди наймають Службу Божу і просят братей — прино-сят офіри, ест то річ дуже красна і честна, бо ксєндз і лю-ди моляться і Бога просят за тим газдов. — Але зараз по Набоженстві ідуть до корчми і там напиваються, а декотрі у-пиваються, сваряться і т. п. — роблять соблазни — отже - ж щоз з того — ту ніби то Бога хвалити, Богу служити ласку Єго просити, а ту зараз Бога юж і прогнівили і ласку Єго утратили і души своєї пошкодити — інні знову також за-раз по Набоженстві под Церковю пють горілку — зразу по порції, а потем і барилка ся винесе і упиваються і такої під Церковю попадають і спят п'яні. Як же би ся люди, а особ-ливе недовірки, жиди, не насмівали з такої віри — отже - ж така віра у таких людей не ест міцна, ани свята — научіте-ся, же з Церкви по Набоженстві люди маються просто до до-му розходити“.

Під кожною проповіддю подана місцевина Лопушанка з датою написання, а з боку імя й прізвище автора з-соа-дјutor in Chaszczow. Всі проповіді зокрема зрецензував і склясифікував адміністратор жукотинського деканату о. І. Лумницький — pro anno 847. Refertur in classem primam — тільки при одній зазначено — primam eminenter.

IV.

БУДІВНИЦТВО ТА ДОМАШНЯ ОБСТАВА.

1 Б у д и.

Якщо худоба пасеться на пасовиську дальше, — десь на зрубі, то не женуть її вполудне на подій до села, тільки жінки приходять на місце випасу, щоби видіти худобу. Там роблять собі пастухи, як охорону перед дощем, щось у роді шаласу, т. зв. „буди“. (Табл. VIII. ч. 1). В місці, де ростуть чотири дерева з густим чатинням на горі, витинають зі споду галуззя, щоби зробити вільне місце. Лучать по два сусідні зі собою дерева жердкою, яку привязують до пня дерев „кор-чами“, т. є корінцями смереки. В цей спосіб получені зі со-бою чотири дерева накривають зверху чатинням, у роді пло-ского даху. Часом покривають корою ялиці, званою „луб“, ¹⁾ та чатинням. Подібно закривають чатинням три боки буди, а один бік лишається вільний, без ніякої охорони. Перед бу-дою „кладуть огонь“. Найчастіше прикочують пень з корін-ням зі зрубу, бо такий довго „тримає“ огонь. Нутро буди вистелюють мохом. Буду роблять на початку весни — коли тільки зачинають пасти худобу — й вона там е через ціле літо. Не зістає з року на рік, тому що чатиння висихає, та не хоронить вже перед дощем.

2. К о л и б а. ²⁾

Вівчарі виганяють вівці на ціле літо на пашу (полонин

¹⁾ Гринченко: Словарь укр. языка. Т. I. Ст. 979. Луб,—бу, кора съ липы и нѣкоторыхъ другихъ деревъ.

²⁾ Гринченко: Слов. укр. яз. Т. I. ст. 268. Колиба,—би. Пастушій шалас.

Шухевич. Т. I ст. 174.; Moszyński: Kultura ludowa Słowian T. I. ст. 466.